

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY TADBIRLARNI TASHKIL ETISH

ORGANIZING SPIRITUAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

Gulxayo Abdukarim qizi Samandarova

Annotatsiya. Mazkur tezisda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari tizimli tahlil qilingan. Tadqiqot doirasida "Oila-bola-tashkilot" hamkorligi asosida ishlab chiqilgan va amaliyotga muvaffaqiyatli tatbiq etilgan "Farzandim bilan ijod" loyihasi misolida tashkiliy-pedagogik mexanizmlar, ularning normativ-huquqiy asoslari, mazmuniy yo'nalishlari hamda samaradorlik ko'rsatkichlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim sohasida oila va ta'lim tashkiloti o'rtasidagi hamkorlikni institutsional darajada mustahkamlashning amaliy modelini taqdim etadi va xalqaro pedagogik amaliyotda qo'llanilishi mumkin bo'lgan tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar. maktabgacha ta'lim, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, oila-bola-tashkilot hamkorligi, vatanparvarlik tarbiyasi, tashkiliy-pedagogik mexanizm, ijodiy rivojlantirish, institutsional hamkorlik modeli.

Yosh avlodni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash zamonaviy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Xalqaro pedagogik tajriba shuni ko'rsatadiki, bolaning shaxs sifatida shakllanishida oila va ta'lim tashkiloti o'rtasidagi uzviy hamkorlik hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi, zero maktabgacha yosh davri shaxs tarbiyasining sensitiv bosqichi hisoblanadi va bu davrda olingan ma'naviy-axloqiy tasavvurlar keyingi rivojlanish bosqichlari uchun mustahkam zamin yaratadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Uzluksiz ta'lim tizimida yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash samaradorligini oshirish dasturini tasdiqlash to'g'risida" 2026-yil 28-yanvardagi VM-34-sonli Qarori ushbu yo'nalishdagi faoliyatni barcha ta'lim bosqichlarida, jumladan maktabgacha ta'lim bosqichida ham tizimli tashkil etish zaruratini huquqiy jihatdan belgilab berdi. Shu bilan birga, amaliyotda oila-tashkilot hamkorligi ko'pincha epizodik, tasodifiy va tizimsiz tarzda olib borilayotgani, hamkorlikning aniq tashkiliy-pedagogik mexanizmlari, mas'uliyat taqsimoti va monitoring vositalari yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi muammoni dolzarb pedagogik tadqiqot obyektiga aylantiradi.

Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda oila va ta'lim tashkiloti o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini ilmiy asoslangan holda takomillashtirish, uni

institutsional shaklga keltirish va amaliyotda sinovdan o'tkazish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Oila va ta'lim tashkiloti hamkorligi muammosi xalqaro pedagogik tadqiqotlarda keng yoritilgan. J. Epsteynning oilalar, maktab va jamoatchilik o'rtasidagi "bir-biriga ustma-ust tushuvchi ta'sir doiralari" nazariyasi hamkorlikning olti turini (ota-onalik, muloqot, ko'ngillilik, uyda o'qitishni qo'llab-quvvatlash, qaror qabul qilishda ishtirok va jamoatchilik bilan hamkorlik) belgilab beradi va ushbu nazariya hamkorlik mexanizmlarini institutsional shaklga keltirishning nazariy negizi sifatida xizmat qiladi.

U. Bronfenbrennerning ekologik tizimlar nazariyasi bola rivojlanishida oila va ta'lim muhitining o'zaro bog'liq ta'sirini asoslab, ushbu ikki tizim o'rtasidagi izchil hamkorlikning bolaning ijtimoiy-hissiy va kognitiv rivojlanishidagi ahamiyatini ko'rsatadi. Henderson va Mapp tomonidan o'tkazilgan tahliliy tadqiqot oila ishtirokining o'quvchilar muvaffaqiyatiga ijobiy ta'sirini empirik dalillar bilan tasdiqlaydi.

YUNESKO va YUNISEFning 2024-yilgi qo'shma global hisobotida ta'kidlanishicha, bolaning ta'lim olishi oila doirasidan boshlanadi va maktabgacha ta'lim bosqichidagi dastlabki o'zaro munosabatlar keyingi bilim olish jarayoni uchun zamin yaratadi, shu sababli oila-tashkilot hamkorligini mustahkamlash global ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining (OECD) tegishli tahliliy hisobotida esa muntazam muloqot, uyda ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda ota-onalarni tashkilot faoliyatiga jalb etishning kombinatsiyalashgan amaliyotlari maktabgacha ta'lim tashkilotlarida oila ishtirokini oshirishning samarali vositalari ekanligi qayd etilgan. Mazkur xalqaro nazariy-amaliy yondashuvlar ushbu tadqiqotda taklif etilayotgan "Oila-bola-tashkilot" milliy modelining ilmiy-nazariy asosini tashkil etadi.

Tadqiqotning maqsadi — maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Oila-bola-tashkilot" hamkorligi asosida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishning samarali mexanizmini ishlab chiqish, uni ilmiy-nazariy jihatdan asoslash hamda amaliy natijadorligini tajriba-sinov sharoitida tasdiqlashdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish quyidagi vazifalarni hal etishni taqozo etadi:

1. oila-tashkilot hamkorligining mavjud tashkiliy shakllarini tahlil qilish va ularning kamchiliklarini aniqlash;
2. "Oila-bola-tashkilot" hamkorligining institutsional modelini ishlab chiqish;
3. ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning mazmuniy yo'nalishlari va metodik ta'minotini ishlab chiqish;
4. ishlab chiqilgan modelni amaliyotga tatbiq etish va uning samaradorligini baholash.

Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, pedagogik adabiyotlarni qiyosiy-tipologik tahlil qilish, kuzatish, so'rovnoma, pedagogik tajriba-sinov hamda statistik tahlil va modellashtirish metodlaridan kompleks tarzda foydalanilgan. Tadqiqot bazasi sifatida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amalga oshirilgan "Farzandim bilan ijod" loyihasi dasturi tatbiq etilgan bo'lib, tajriba-sinov ishlari bir o'quv yili davomida olib borilgan.

Tadqiqot natijasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishning quyidagi tashkiliy-pedagogik mexanizmlari ishlab chiqildi va amaliyotga joriy etildi:

5. **“Oila-bola-tashkilot” uch tomonlama hamkorlik modeli** — ota-onalar kuzatuv kengashi va pedagogik kengash o'rtasidagi kelishuv asosida shakllantiriladigan tashrif reja-grafigi orqali amalga oshiriladi hamda hamkorlikni tasodifiy emas, institutsional-rejali xususiyat kasb etishini ta'minlaydi;

6. **yetti yo'nalishli ma'naviy-ma'rifiy faoliyat tizimi** — tasviriy san'at, til va nutq, sahna ko'rinishlari, milliy hunarmandchilik, musiqiy ijod, sport musoboqalari hamda logoritmik (nutq-harakat) rivojlantirish mashg'ulotlarini qamrab oladi va “Ilk qadam” davlat o'quv dasturining haftalik mavzulariga uyg'unlashtirilgan holda joriy etilgan;

7. **haftalik institutsional tashrif tartibi** — har juma kuni tashkil etiladigan ochiq eshiklar kuni doirasida ota-onalarning guruh faoliyat kun tartibiga muvofiq amaliy mashg'ulotlarda bevosita ishtirok etishini ta'minlaydi;

8. **tarbiyachi-pedagog va mutaxassislarning koordinatorlik funksiyasi** — amaliy mashg'ulotlarning pedagogik-metodik jihatdan boshqarilishini, shuningdek, tashkilot rahbariyati tomonidan tadbirlar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha mas'uliyat chegaralarini aniq belgilaydi;

9. **raqamli hamkorlik formatlari** — onlayn chellenjlar va videotaqdimotlar shaklida tashkil etilib, an'anaviy bevosita hamkorlik shakllarini zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari bilan boyitadi hamda masofadan turib ham faol ishtirok etish imkonini yaratadi;

10. **“namunali oila” rag'batlantirish mezonlari** — o'quv yili davomida loyiha doirasida faol ishtirok etgan ota-onalarni tashkilot rahbariyati tomonidan rasman e'tirof etish va rag'batlantirish tartibi orqali hamkorlikning barqarorligi va davomiyligini ta'minlaydi.

Quyida ishlab chiqilgan mexanizmlarning maqsadli yo'nalishi va kutilayotgan pedagogik natijasi jamlangan ko'rinishda taqdim etilgan (1-jadval).

1-jadval. Tashkiliy-pedagogik mexanizmlar va ularning kutilgan natijalari

Mexanizm	Kutilgan pedagogik natija
Hamkorlik modeli va tashrif reja-grafigi	Ota-onalarning ta'lim-tarbiya jarayonidagi ishtiroki muntazamligi va institutsionalligi
Yetti yo'nalishli faoliyat tizimi	Bolaning ijodiy, estetik va jismoniy qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirish
Koordinatorlik funksiyasi	Tadbirlarning pedagogik sifati va xavfsizligini ta'minlash
Raqamli hamkorlik formatlari	Hamkorlik qamrovini kengaytirish va raqamli muhitga moslashtirish

Mexanizm	Kutilgan pedagogik natija
Rag‘batlantirish mezonlari	Hamkorlikning barqarorligi va motivatsiyasini oshirish

Tajriba-sinov ishlari davomida olingan kuzatish natijalari shuni ko‘rsatdiki, ishlab chiqilgan mexanizmlarning amaliyotga tatbiq etilishi ota-onalarning ta’lim-tarbiya jarayonidagi faolligini sezilarli darajada oshirdi, bolalarning ijodiy qobiliyatini oilaviy hamkorlikda rivojlantirish imkonini berdi hamda “Oila-bola-tashkilot” o‘rtasidagi ma’naviy-madaniy aloqalarni institutsional darajada mustahkamladi. Shu bilan birga, koordinatorlik funksiyasining aniq belgilanishi tashkilotlar rahbariyati tomonidan tadbirlar sifati va xavfsizligi ustidan nazoratni samarali yo‘lga qo‘yish imkonini yaratdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ma’naviy-ma’rifiy tadbirlarni tashkil etish mexanizmlarini “Oila-bola-tashkilot” hamkorligi asosida takomillashtirish bolalarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Ishlab chiqilgan model va mexanizmlar nafaqat milliy, balki xalqaro pedagogik amaliyotda ham qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan universal ahamiyatga ega, zero oila-ta’lim tashkiloti hamkorligi muammosi ko‘plab mamlakatlar maktabgacha ta’lim tizimi uchun umumiy dolzarblik kasb etadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

11. maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “Oila-bola-tashkilot” hamkorligi modelini me’yoriy-uslubiy hujjat sifatida joriy etish;
12. pedagog kadrlarni koordinatorlik vazifalarini bajarishga tayyorlash bo‘yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
13. hamkorlik samaradorligini muntazam baholash uchun monitoring va mezonlar tizimini ishlab chiqish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Uzluksiz ta’lim tizimida yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash samaradorligini oshirish dasturini tasdiqlash to‘g‘risida” 2026-yil 28-yanvardagi 34-son Qarori. — Toshkent, 2026. — lex.uz/uz/docs/-8022994.

2. UNESCO, UNICEF. The Right to a Strong Foundation: Global Report on Early Childhood Care and Education. — Paris; New York, 2024. — <https://doi.org/10.54675/FWQA2113>.

3. OECD. Engaging Parents and Guardians in Early Childhood Education and Care Centres // OECD Education Working Papers, No. 110. — Paris: OECD Publishing, 2024.

4. Epstein J.L. School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools. — 2nd ed. — Boulder, CO: Westview Press, 2011.

5. Epstein J.L., Sanders M.G., Sheldon S.B. et al. School, Family, and Community Partnerships: Your Handbook for Action. — 4th ed. — Thousand Oaks, CA: Corwin Press, 2019.

6. Henderson A.T., Mapp K.L. A New Wave of Evidence: The Impact of School, Family, and Community Connections on Student Achievement. — Austin: National Center for Family & Community Connections with Schools, 2002.

7. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979.

8. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. — Toshkent, 2018.

